

■ Izrādes Klusums un troksnis galvenais varonis Svens (lomā - Jēkabs Pikšēns), tāpat kā viņa vienaudži, ir tiešs un atklāts pret sevi un apkārtējiem. Foto - Mārcis Baltkars

JAUNĪBAS PĀRSLODZE

Autora un režisora Gusta Ābeles izrādē *Klusums un troksnis* Nacionālajā teātrī ir sajūtam jaunības pārdzīvojuma eksplozīvais koncentrāts

Teksts Toms Čevers

Ir ne tikai jāstiprina esošās, bet arī jārada jaunas tradīcijas, lai mēs spētu rast vienojošo arvien mainīgajā realitātē. Ar šādu devīzi vārētu runāt par Latvijas Nacionālā teātra centieniem pēdējās sezonās dot iespēju pierādīt, aizstāvēt, kļūdīties un mācīties, vārdu sakot, praktizēt, jauniem un vēl tikai topošiem māksliniekiem.

Tikko Jaunās zāles sarežģīti apdzīvojamā telpa nodota režijas studentam Gustam Ābelem, kurš ar tikpat jaunu aktieru dalību iestudējis izrādi *Klusums un troksnis* pēc savu rakstu darbu motīviem. Plašāk pazīstams viņš tapa ar

vēl nepilnu divdesmit gadu vecumā publicēto romānu *Pasaule mīļākais klusums* (2023). Tajā kovida ēnā vienaudžiem nākas piebremzēt ikdienas karuseli, kas tikai veicina viņu iekšējās dzīves pārslodzi un dod vēl vairāk laika jūtu eksperimentiem un nebeidzamai rezultātu analīzei.

TRAUKSMAINĀ ATMOSFĒRA

Grāmata ar pirmajiem teikumiem pievērs uzmanību vispirms jau galvenā varoņa Svena nekautrīgā skatpunkta dēļ. Tā, bez šaubām, ir arī ļoti egocentriska pozīcija. Un kādēļ lai tā tāda nebūtu, jo par savu pieredzi neviens cits nevar pastāstīt. Te ir daudz žēlošanās un nevarības un «tiesi-

bas būt nelaimīgam» tiek realizētas ar uzviju. Varoņi neko no tā nenoliedz, un palīdz viņiem par to. Vienlaikus nav apstrīdama autora prasme precīzi, dažkārt paradoksāliem vārdiem izteikt savas izjūtas un pasaules vērojumus, izvairoties no abstraktiem un pseidofilosofiskiem formulējumiem.

Pa šo laiku autors ir paaudzies. Svena draudzenes mutē viņš ieliek vārdus, ka dzīve ir daudz lielāka par pusaudžu hēdoniskās komūnas nomocītu dzīvokli... Un arī saprotošie vecāki, saņēmuši vairāk uzmanības, tagad nav paši par sevi saprotami objekti, kuri riņķo kaut kur paralēli savas atvases orbītai. Izrādes pieredzējušie aktieri Jana Līsova un Kaspars Anišs mēģina ar smaidu viņus raksturot, balansējot uz publikas smīdināšanas robežas, taču tas sasaucas ar kopējo traģikomisko intonāciju.

Sadarbībā ar scenogrāfi Līgu Zepu, kuras darbos nav svešs jauneklīgi dumpinieciskais gars, jauno cilvēku kolektīvais patvērums ir apgādāts ar visu vajadzīgo, lai tajā bezrūpīgi ļautos te melanholiskām, te holeriskām noskaņām. Starp obligātajiem

rekvizītiem, kas atklāj arī varoņu rūpes, kaislības un baudas, ierindojas pudeles, pelnutrauks un matracis. Savukārt gaismu mākslinieces Lienītes Slišānes projektori fokusē skatītāja uzmanību uz darbības vietām un veido krēslainu atmosfēru, kas sasaucas ar varoņu raksturu un gribas nenoteiktību. Arī Krišjāņa Brasliņa spilgti individualizētie kostīmi, kuros izmantoti gan gluži sadzīviski, gan avangardam piederīgi apģērba gabali, signalizē par katra varoņa gaidāmo ceļu pretim savam es.

Trauksmainās atmosfēras radīšanā, kas steidzina dzīvot un piedzīvot, neatsverams ir muzikālais noformējums. Turpat aiz sadzīviskas fototapetes un fiktīva loga uz ārpusi, par kuru ar sevi pārņemtajiem jauniešiem ir maza interese, jaunā muzikālā apvienība *Agentūra* spēlē nākamā aktiera Kurta Kārļa mūziku, kurā skan sintezators, bungas, basģitāra, saksofons un trompete (par grupu vairāk klausieties Latvijas Radio 3 *Klasika* raidījumā *Džeza impresijas*).

Izrādes vajadzībām ir tapusi luga, kuras pirmā cēliena pamatā ir jau minētais ro-

māns dienasgrāmatas žanrā *Pasaulē mīlākais klusums*, savukārt otrā – nupat izdots romāna turpinājums *Pasaulē mīlākais troksnis*, nu jau vēstot trešajā personā. Kaut arī klusums un troksnis kā pirmšķietami pretmeti ir bezgalīgi apcerams un ambiciozs temats, izrādē šie jēdzieni nav pārtapuši skatuves zīmēs. Taču jaunības pārdzīvojuma eksplozīvais koncentrāts, varoņiem pievelkoties, atgrūžoties un kūleņojot citam ar citu neizskaidrojamas kombinācijās, gan ir sajūtams.

DORIANA GREJA LĪDZINIEKS

Pirmais cēliens paiet, Svena draudzenēm un skatītājiem sekojot līdz viņa mokošajām gaidām pēc Karla atbildes uz viņa izmisīgajiem uzmanības apliecinājumiem. Klusums viņu biedē, jo slēpj vēl neuzzināto. Sižetiski Karls gandrīz visu laiku atrodas ārzemēs simtiem kilometru prom no Svena, tas arī raisa viņa ilgošanos, tomēr režisors ar teātra līdzekļiem šo paša izvirzīto nesatīkšanās problēmu nerisina, jo tāluma un tuvuma relativitātei nav izvēlējies mērķtiecīgu skatuvisku izteicēju, izņemot dažus brīžus, kad, nosacīti atdzīvinājuši savu tālruņu displeju, viņi sarunājas, vērdamies publikā. Turklāt radošajai komandai bija iespēja konkrētajā laiktelpā attālumam piešķirt arī mums visiem labi pazīstamas aprises, ņemot vērā, ka notikumi risinās kovidam sekojošās mājseides un distances apstākļos.

Lai aizvien uzturētu skatītāju modrību, ja nu tie pagurtu no vidusskolēnu bohēmas vērošanas, režisors izmanto praksē aprobētus līdzekļus, proti, skatuvisko darbību visai mehāniski pārtrauc pašu aktieru izpildīti muzikālie priekšnesumi un jauno horeogrāfu Santas Gribustes un Jeļi-

ASPRĀTĪGI RISINĀTA BEIGU AINA, KURĀ SAPLŪST IZRĀDES UN DZĪVES ĪSTENĪBA

zavetas Trunkovas iestudētie deju numuri. Par spīti tam, pirmā cēliena finālu topošais režisors savērpj nenoliedzami meistarīgi. Uz Karla dramatiski izpildītās balādes fona, mijoties basam un falsetam, pēc viņa strupā šķiršanās paziņojuma Svens izteismīgi lokās konvulsijās, līdz sakņup norūpējušos vecāku mierinošajās skavās. Tajā pašā laikā nemanāmi uz skatuves uz-

slīdējušās draudzenes nostājas viņiem apkārt un tikko manāmi ritmiski elso, piešķirot paātrinātas sirdsdarbības ritmu visai mizanscēnai. Savu pieskārienu izrādei režisors pagaidām gan vēl gribējis atstāt redzamu – turpinājumā ir mākslīgie dūmi un Svena puskailā, krampju raustītā torsa ilgstoša demonstrācija vertikālā gaismas kūlī, lai ikvienu pārliecinātu par viņa psiholoģisko lūzumu.

Jēkaba Pikšēna atveidotā Svena īpatni perfektā āriene – kā akmeni cirstie vaibsti, paklausīgās sprogas un trenētais augums – un gandrīz nepārejoši ierosinātais emocionālais stāvoklis, gailošās acis ļauj viņā saskatīt tēlu, Dorianu Greju līdzinieku, un caur to zināmā mērā distancēties no teksta. Nemazinot autora iecerēto atklātību, tas ļauj izvairīties no ekshibicionisma.

Turpretī neatbildētus jautājumus atstāj Kurts Kārlis Karla lomā. Tēlojums ir veidots konceptuāli, bet nepārejoši retardētā izteiksme garākos dialogos slāpē izrādes temporitmu un atspriego atmosfēru, tāpēc ir grūti noticēt jebkādas viņu savstarpējās saiknes esamībai. Šis ir pirmais tik apjomīgais aktiermākslas studentu darbs publikas priekšā, tāpēc būtu neapdomīgi izdarīt kādus tālejošus secinājumus par viņu radošajām spējām. Taču nevar nepamanīt, ka starp pārējām draudzenēm, kuras azartiski un atdevīgi spēlē Vika Adlere, Ilze Reknere, Megija Cvečkovska un Dita Apsīte, izceļas Anna Emanuela Vaice, kura ne tikai pārsteidzoši brīvi valda pār savu dzidro balsi, intonācijas viegli pielāgojot dialogu gaitai, bet arī, šķiet, jau tagad pilnā mērā spēj izbaudīt atrašanos uz skatuves, niekkrītot paštīksmē.

Izrādes otrais cēliens diemžēl zaudē fokusu. Tajā Karls paliek tikai kā periodisks,

pat ne uzmācīgs Svena atmiņu uzplaiksnījums, kamēr viņš pats mēģina noticēt savām jūtām pret jauniegūto draudzeni, bet pārējie meklē savu vietu dzīvē. Tā kā viss faktiski jau ir pateikts, arī darbība vairs neattīstās, un skatītājs krietni ilgāk par nepieciešamo paliek iesprostots jaunās paaudzes attiecību rutīnā, par spīti režisora centieniem tajā iepūst jaunu dzīvību ar dažiem teatrāliem trikiem – vai tie būtu mākslīgie dūmi vai uzblīdušas sirds mulāža, kas negaidīti uzslīd uz skatuves. Asprātīgi ir risināta izrādes beigu aina, kurā saplūst izrādes un dzīves īstenība, piešķirot redzamajam autentiskumu. Jau nieši svinīgos tērpos un ziediem rokās svin vidusskolas izlaidumu, apraudot komūnas galu un sirdis pukstīnot straujāk jaunu piedzīvojumu gaidās, līdz asarām acīs sumināt viņus pirmizrādē uz skatuves ierodas sanākušie radi un draugi.

Kā Gusta Ābeles otrajā grāmatā teikts, Svens tagad studē dramaturgos un raksta lugu par saviem draugiem, taču nespēj uzrakstīt beigas, nevar atrast loģisku finālu, tēli iet uz riņķi vien, un aiz gara laika vērptās intrigas vienkārši izčib. Savukārt izrādes pieteikumā viņš raksta: «Lai gan teātris un literatūra ir cieši saistīti, tie reizē viens no otra bēg. Tas, kas strādā literārā darbā, visbiežāk nestrādās uz skatuves – un otrādi.» Acīmredzami režisors apzinās izvēlētais profesijas grūtības, bet priekšā vēl ir tik daudz laika, lai tās atrisinātu un meklētu jaunas. ■

KLUSUMS UN TROKSNIS

Nacionālā teātra Jaunajā zālē 18., 24.IX, 21.XI plkst. 18.30, 22.XI plkst. 13 un 18.30
Biļetes pārdotas

NACIONĀLAIS

Ko var cilvēks

Jānis Joņevs • Roberts Dauburs
Krimināldrāma

No 25. septembra
Latvijas Nacionālajā teātrī

Septiņdesmito gadu otra puse. "Mikrofona" aptauja, hokejs un Aukstais karš. Taču naktīs notiek pavisam cita cīņa, nežēlīga un plašākai publikai neredzama.

Kāds ir sevi iedomājies par nenotveramu, taču otrā pusē ir meitene, kas nekad nepārtrauc meklēt un jautāt. Ko var cilvēks? Ko var izvēlēties, un kas ir neizbēgams?

Tās dziesmas skan joprojām. Tie jautājumi turpina staigāt starp mums. Balstīts uz reālas krimināllietas pamatiem.

Tuvākās izrādes: 26. septembrī, 14., 17., 18. oktobrī

Biļetes: www.bilesuparadize.lv; www.teatris.lv

